Υπαγωγή
ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Άρειος Πάγος 3/2021 (Ολομέλεια)

Έννοια τρίτου κατ' άρθρα 362-363 ΠΚ και δικαστικά πρόσωπα

Επιμέλεια: Χριστίνα Γάσπαρη

Απόσπασμα κειμένου απόφασης[1]

«[...] Εισάγεται στην πλήρη (Ποινική) Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, με την 119/2020 κοινή πράξη του Προέδρου και του Εισαγγελέως του Αρείου Πάγου, κατ' εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 10 παρ. 2 περ. β' του ΚΠΔ και 23 παρ. 2 του ν. 1756/1988 "Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Δικαστικών Λειτουργών", όπως ισχύει, η εκδίκαση του νομικού ζητήματος, ως εξαιρετικής σημασίας, "εάν ως τρίτος, κατά την έννοια των άρθρων 362-363 ΠΚ, μπορεί να είναι και κάθε δικαστικό πρόσωπο, το οποίο με οποιονδήποτε τρόπο λαμβάνει γνώση του δυσφημιστικού γεγονότος, έστω και κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, όπως και με κατάθεση δικογράφου, οπότε γνώση των ισχυρισμών που περιέχονται σ' αυτό λαμβάνουν οι δικαστές, ο εισαγγελέας και οι υπάλληλοι της γραμματείας", για το οποίο έχουν εκδοθεί αντίθετες αποφάσεις των Ποινικών Τμημάτων του Αρείου Πάγου, όπως οι με αριθ. 487/2019 και 358/2019 αποφάσεις του Ε' Ποινικού Τμήματος του Αρείου Πάγου, η με αριθ. 688/2019 απόφαση του Ζ' Ποινικού Τμήματος του Αρείου Πάγου, η με αριθ. 841/2019 απόφαση του ΣΤ' Ποινικού Τμήματος του Αρείου Πάγου κ.λπ. [...] Για τη στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης των προβλεπόμενων από τις άνω διατάξεις εγκλημάτων απαιτείται, πλην των άλλων, ισχυρισμός ή διάδοση, από το δράστη για άλλον, ενώπιον "τρίτου", γεγονότος, το οποίο θα μπορούσε να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη εκείνου, στον οποίο αποδίδεται. Για την πλήρωση δε της αντικειμενικής τους υπόστασης δεν ενδιαφέρει, αν οι "τρίτοι" γνωρίζουν ήδη το διαδιδόμενο γεγονός ή θα μπορούσαν ευχερώς να το πληροφορηθούν από άλλους. Τούτο, διότι και στην περίπτωση αυτή η πράξη μπορεί να δημιουργεί επιπλέον

[1] Άρειος Πάγος - http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=BR9O81BUZD10S7VLZYSIEGCY2WZC60&apof=3_2021&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%CF%CB%CF%CC%C5%CB%C5%C9%C1, όπου αναρτώνται αποφάσεις του ανωτάτου ακυρωτικού [τελευταία επίσκεψη: 19.03.2021].

κίνδυνο για την τιμή, αφού ενισχύει την πίστη ως προς την αλήθεια του γεγονότος. Ενώπιον "τρίτου" τελείται μια πράξη ακόμη και όταν δεν απευθύνεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο, αλλά σε αόριστο αριθμό ατόμων, όπως ανακοίνωση δια του τύπου ή με την έκδοση βιβλίου. Στην έννοια του "τρίτου", κατά τις ανωτέρω διατάξεις, εφόσον δεν θεσπίζεται με αυτές οποιαδήποτε διάκριση, περιλαμβάνεται οποιοδήποτε, πλην του δυσφημουμένου, φυσικό πρόσωπο ή αρχή, επομένως και τα πρόσωπα, τα οποία έλαβαν γνώση του δυσφημιστικού ισχυρισμού ή της διάδοσης με οποιονδήποτε τρόπο, έστω και κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, όπως οι δικαστές, οι εισαγγελείς, οι υπάλληλοι του δικαστηρίου, οι δικηγόροι, οι δικαστικοί επιμελητές, τα μέλη πειθαρχικών συμβουλίων, επιτροπών, ανεξάρτητων αρχών κ.λπ., αρκεί το γεγονός να είναι επιλήψιμο γι' αυτόν, στον οποίο αποδίδεται. Αντίθετη εκδοχή, [...] δεν δικαιολογείται ούτε από τη γραμματική διατύπωση των άρθρων 362-363 ΠΚ, αφού, κατά το γλωσσικό νόημα της λέξεως, "τρίτος" είναι οποιοσδήποτε, που δεν μετέχει στη σχέση που υπάρχει μεταξύ δύο προσώπων, οπότε ο όρος αυτός καλύπτει αδιαστίκτως κάθε φυσικό πρόσωπο, που δεν είναι ο δράστης ή ο παθών του εγκλήματος και, συνεπώς, καταλαμβάνει αναμφισβήτητα και τα ανωτέρω αναφερόμενα δικαστικά πρόσωπα, αλλά ούτε από την τελολογική ερμηνεία των εν λόγω διατάξεων, σκοπός των οποίων είναι η προστασία του εννόμου αγαθού της τιμής και υπόληψης του προσώπου μέλους μιας οργανωμένης κοινωνίας, από την εξωτερίκευση εκδηλώσεων αμφισβήτησης αυτού, που περιέρχονται στην αντίληψη άλλου προσώπου, το οποίο μπορεί να σχηματίσει αρνητική αντίληψη για την προσωπικότητα εκείνου, που αφορά το δυσφημιστικό γεγονός. Μόνο το γεγονός ότι τα δικαστικά πρόσωπα, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, έχουν αυστηρά προκαθορισμένους ρόλους, δεν εκφράζουν την προσωπική τους άποψη, δεν δικαιούνται να προβαίνουν σε σχολιασμό όσων εκτίθενται στο πλαίσιο της οικείας διαδικασίας και εκφέρουν την κρίση τους εντός του πλαισίου των καθηκόντων τους, αποκλειστικά, προς διευθέτηση της εννόμου σχέσεως που αφορά τα διάδικα μέρη, χωρίς να την ανακοινώνουν σε άλλους, δεν δικαιολογεί τη συσταλτική ερμηνεία του όρου "τρίτος", αφού και ο δικαστικός λειτουργός δεν παύει ως άνθρωπος να γίνεται κοινωνός μιας δυσμενούς παράστασης για το πρόσωπο που αφορούν οι ισχυρισμοί, χωρίς μάλιστα να έχει πάντοτε τη δυνατότητα να ερευνήσει την ουσιαστική βασιμότητα αυτών είτε για λόγους τυπικούς (όπως π.χ. σε περίπτωση παραγραφής, εκπρόθεσμης υποβολής της έγκλησης κλπ), είτε διότι περιορίζεται δικονομικά από το αντικείμενο της έρευνάς του, όπως συμβαίνει, όταν στο απευθυνόμενο σε αυτόν δικόγραφο περιλαμβάνονται, πέραν του ερευνώμενου αντικειμένου, και άσχετοι προς αυτό, δυσφημιστικοί για τον αντίδικο, ισχυρισμοί, οπότε ο θεσμικός ρόλος των δικαστικών προσώπων δεν αποτρέπει ουσιαστικά τον κίνδυνο διασυρμού του φορέα του προστατευόμενου εννόμου αγαθού.[...] Κατά τη μειοψηφούσα όμως γνώμη [...] για τη θεμελίωση του εγκλήματος της συκοφαντικής δυσφήμησης ως προς τα αντικειμενικά του στοιχεία, θα πρέπει η διάδοση ή ο ισχυρισμός του ψευδούς γεγονότος αφενός να επισυμβεί ενώπιον τρίτου προσώπου, αφετέρου να είναι κατάλληλος, δηλαδή πρόσφορος, ως αντιτιθέμενος στην ηθική και στην ευπρέπεια, να βλάψει την τιμή και την υπόληψη του άλλου. Οι δύο αυτές προϋποθέσεις ("τρίτος" και "δυνατότητα βλάβης της τιμής και υπόληψης") μπορεί να συνδέονται υπό την έννοια ότι ένα γεγονός, που αντικειμενικά μπορεί να βλάψει την τιμή και την υπόληψη του παθόντος, να μην είναι δυνατόν να προκαλέσει τη βλαπτική του ενέργεια, όταν ανακοινώνεται

ενώπιον προσώπων που έχουν κάποια συγκεκριμένη ιδιότητα ή όταν η ανακοίνωση γίνεται υπό ορισμένες περιστάσεις. Η προσφορότητα κρίνεται από τον τόπο, χρόνο, το είδος του γεγονότος, το προσώπου που αφορά, από τον τρίτο ή τρίτους ενώπιον των οποίων διαδίδεται και γενικά από τις περιστάσεις. Ως "τρίτος" της οικείας ποινικής διάταξης (άρθρα 362, 363 ΠΚ) δεν μπορεί να θεωρηθεί πρόσωπο θεσμικά αρμόδιο, ήτοι ειδικώς, συνταγματικώς και δικονομικώς εξουσιοδοτημένο, να παραλαμβάνει και να εξετάζει μηνύσεις, καταγγελίες, αναφορές των πολιτών (π.χ. ο εισαγγελέας, ο φυσικός δικαστής μίας υπόθεσης), καθότι κατά την ενάσκηση των καθηκόντων του αποβάλλει (δικονομικά επιβεβλημένο) την προσωπική του "ταυτότητα" και εξυπηρετεί αποκλειστικά τον ανατεθειμένο σ' αυτό θεσμικό ρόλο του αμερόληπτου κριτού. Με άλλα λόγια, παρότι φυσικά πρόσωπα, κατά την ανατεθείσα σ' αυτούς εξουσία εκφράζουν και υλοποιούν ένα συγκεκριμένο Πολιτειακό ρόλο, στην υπηρεσία της απρόσωπης, αμερόληπτης, αφηρημένης απονομής δικαιοσύνης.[...] Τα δικαστικά πρόσωπα, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, έχουν αυστηρά προκαθορισμένους ρόλους, δεν εκφράζουν την προσωπική τους άποψη, δεν δικαιούνται να προβαίνουν σε σχολιασμό όσων εκτίθενται στα πλαίσια της οικείας διαδικασίας (προδικασίας και κύριας διαδικασίας), δεν διασκέπτονται δημοσίως [πρβλ. άρθρο 371 (ήδη 369) Κ.Ποιν.Δ., 301 Κ.Πολ.Δ.], δεν τους αφορά το πρόσωπο των διαδίκων [in rem εξελίσσεται η ποινική δίκη, in personam κηρύσσεται η ενοχή ή η αθωότητα- πρβλ. άρθρο 370 (ήδη 368) Κ.Ποιν.Δ.]. Τα δικαστικά πρόσωπα διατυπώνουν μόνο τη δικανική τους κρίση ως προς τη βασιμότητα των ερευνητέων γεγονότων, ακολουθώντας τους κανόνες απόδειξης είτε της πολιτικής είτε της ποινικής δικονομίας. Η διατύπωση της κρίσης τους είναι το αποτέλεσμα της αξιολόγησης του αποδεικτικού υλικού και είναι υποχρεωτική εκ του καθήκοντός τους, αφού καλούνται να διαμορφώσουν μια έννομη σχέση ή να αποδώσουν ποινική ευθύνη, ως όργανα πολιτείας και στο όνομα του ελληνικού λαού και η όποια κρίση τους δεν μπορεί να περιέχει προσωπικές κρίσεις ή εκτιμήσεις για την τιμή και υπόληψη κάποιου προσώπου. [...] Έτσι τα δικαστικά πρόσωπα, (δικαστές, εισαγγελείς) που λαμβάνουν υποχρεωτικά γνώση του δυσφημιστικού ισχυρισμού κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, ιδίως όταν καλούνται να αποφανθούν σχετικά με αυτό το ίδιο το δυσφημιστικό γεγονός, δεν είναι εξ αυτού και μόνο του λόγου τρίτοι, με την έννοια που απαιτούν οι διατάξεις των άρθρων 362, 363 ΠΚ, ούτε εξ αυτού και μόνο μπορεί να θεωρηθεί δεδομένη η προσφορότητα του γεγονότος για προσβολή της τιμής. Το ίδιο ισχύει αναλογικά και για τα λοιπά πρόσωπα που συμπράττουν στην ποινική διαδικασία ή πολιτική δίκη, όπως είναι ο δικαστικός γραμματέας, ο οποίος συμπράττει στη διαδικασία της καταχώρησης της μήνυσης ή της ένορκης κατάθεσης μάρτυρα, οι ανακριτικοί υπάλληλοι που ορίζονται από τον εισαγγελέα για τη διενέργεια προανακριτικών πράξεων, ο δικαστικός επιμελητής, ο οποίος ως άμισθος δημόσιος λειτουργός είναι αρμόδιος για την επίδοση δικογράφων και εξωδίκων εγγράφων στην πολιτική δίκη. Άλλωστε, για τα τελευταία αυτά πρόσωπα δεν προκύπτει ότι λαμβάνουν γνώση του περιεχομένου των συγκεκριμένων δικογράφων, παρά μόνο των στοιχείων που είναι αναγκαία για τον ορθό δικονομικά χειρισμό της υπόθεσης [...] Επομένως, τα δικαστικά αυτά πρόσωπα, χωρίς τη συνδρομή ιδιαιτέρων άλλων περιστάσεων που δικαιολογούν την προσφορότητα της προσβολής της τιμής και της υπόληψης του εγκαλούντος, δεν είναι τρίτοι με την έννοια που προαναφέρθηκε και επομένως δεν στοιχειοθετείται εν προκειμένω η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της

συκοφαντικής δυσφήμησης. Ενόψει όλων των πιο πάνω αναφερομένων, κατά τη γνώμη που επικράτησε στο Δικαστήριο, η Πλήρης Ποινική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου πρέπει να αποφανθεί, ότι: στην έννοια του "τρίτου", σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 362-363 ΠΚ, εφόσον δεν θεσπίζεται με αυτές οποιαδήποτε εξαίρεση ή διάκριση, περιλαμβάνεται οποιοδήποτε, πλην του δυσφημουμένου, φυσικό πρόσωπο ή αρχή, όπως οι δικαστές, οι εισαγγελείς, οι υπάλληλοι του δικαστηρίου, οι δικηγόροι, οι δικαστικοί επιμελητές, τα μέλη πειθαρχικών συμβουλίων, επιτροπών, ανεξάρτητων αρχών κ.λπ.., που έλαβαν γνώση με οποιονδήποτε τρόπο του δυσφημιστικού ισχυρισμού ή της διάδοσης, έστω και κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, αρκεί το γεγονός να είναι επιλήψιμο γι' αυτόν, στον οποίο αποδίδεται.[...]»

Παρατηρήσεις

1. Στην παρούσα απόφαση η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου (στο εξής: ΑΠ ολομ.) αποφαίνεται επί του νομικού ζητήματος της έννοιας του «τρίτου» στα εγκλήματα της δυσφήμησης και της συκοφαντικής δυσφήμησης κατ' άρ. 362-363 ΠΚ αντίστοιχα, αναφορικά με τον ρόλο των δικαστικών προσώπων, ένα νομολογιακά αντιφατικό ζήτημα με καθοριστική σημασία στη στοιχειοθέτηση του ποινικού αδικήματος. Το εν λόγω ζήτημα εισήχθη προς εκδίκαση στην ΑΠ ολομ. ως εξαιρετικής σημασίας κατόπιν σειρά ετών αμφιταλάντευσης της νομολογίας και συνακόλουθων αντικρουόμενων αποφάσεων επί της εννοιολογικής συμπερίληψης των δικαστικών προσώπων στον όρο «τρίτος». Η τάση αυτή μάλιστα αντανακλάται και στην παρούσα απόφαση με την ύπαρξη μειοψηφικής γνώμης[2].
2. Η πλειοψηφία του δικαστηρίου τάχθηκε δυναμικά υπέρ της λυσιτελέστερης λύσης που προκρίνει να καταλαμβάνεται οποιοδήποτε, πλην του δυσφημουμένου, φυσικό πρόσωπο ή αρχή στην έννοια του «τρίτου» ακόμα και οι δικαστικοί λειτουργοί κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους[3]. Η επιχειρηματολογία περί μη αναγνώρισης διακρίσεων θεμελιώνεται αρχικώς στο ίδιο το γράμμα του νόμου καθιστώντας οποιαδήποτε συστολή του όρου «τρίτος» ασύμβατη με τα όρια του γλωσσικού πεδίου του. Συγχρόνως, επιβεβαιώνεται με αναγωγή στο σκοπό των διατάξεων 362-363 ΠΚ, ο οποίος συνίσταται στην προστασία του εννόμου αγαθού της τιμής και της υπόληψης από αρνητικές αντιλήψεις σχηματισθείσες σε βάρος του ατόμου στο οποίο αποδίδεται το μειωτικό της τιμής γεγονός.
3. Η ανωτέρω άποψη καθίσταται εναργέστερα αντιληπτή υπό το πρίσμα της θεώρησης του δικαστικού προσώπου ως ενεργού μέλους της κοινωνίας και αποδέκτη πληροφοριών. Από τη στιγμή που ως «τρίτος» λάβει γνώση και αντιληφθεί το περιεχόμενο του ισχυρισμού ενεργοποιείται ο δυνητικά επικίνδυνος για την τιμή και την υπόληψη χαρακτήρας του ισχυρισθέντος ή διαδοθέντος γεγονότος[4].
4. Στον αντίποδα της πλειοψηφικής γνώμης τοποθετείται σθεναρά η μειοψηφία η οποία προτάσσει κατά τρόπο εμφατικό την πρόσθετη προϋπόθεση της προσφορότητας του γεγονότος να προσβάλλει την τιμή σε συνάρτηση με την ιδιότητα του τρίτου προσώπου ενώπιον του οποίου τελείται η (συκοφαντική)

---

[2] Άρ. 93 παρ. 3 εδ. γ' Σ: «Η γνώμη της μειοψηφίας δημοσιεύεται υποχρεωτικά.».
[3] Έτσι και ΑΠ 1777/1017, ΑΠ 1013/2018, ΑΠ 358/2019, ΑΠ 688/2019, ΑΠ 841/2019
[4] Παπαγεωργίου-Γονατάς Δ. Στυλιανός, *Ο Σκοπός Δυσφήμησης στα Εγκλήματα Κατά της Τιμής,* εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 127.

δυσφήμηση[5]. Εξαρτά λοιπόν, την a priori προσφορότητα του γεγονότος[6] από το θεσμικό ρόλο του δικαστικού προσώπου και αναγάγει σε καθοριστική παράμετρο τη συνθήκη της τέλεσης των καθηκόντων εντός στο πλαίσιο των οποίων προσλαμβάνει τη θέση του αμερόληπτου κριτή καθιστώντας αντικειμενικά αδύνατη την τυποποίηση των εγκλημάτων των άρ. 362-363 ΠΚ.

5. Επομένως, η μειοψηφούσα γνώμη ερειδόμενη πάλι στον σκοπό του νόμου θεωρεί ότι οι θιγόμενοι είναι de facto προστατευμένοι σε περίπτωση διάδοσης ή ισχυρισμού ψευδούς γεγονότος ενώπιον δικαστικού προσώπου κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

6. Ενώπιον του εξεταζόμενου νομικού ζητήματος που προσεγγίζεται αμφιμερώς η ΑΠ ολομ., κατά τη γνώμη της γραφούσης, ορθά υιοθετεί την δικαιοπολιτικά σωστότερη άποψη της θεώρησης του δικαστικού προσώπου ως «τρίτου» κατ' αρ. 362-363 ΠΚ η οποία προσφέρει μεγαλύτερο εύρος προστασίας. Η εξάρτηση του στοιχείου της προσφορότητας του γεγονότος να επιφέρει βλάβη της τιμής από την ιδιότητα του «τρίτου» που λαμβάνει γνώση είναι ασύμβατη *de lege lata*, καθώς αντιβαίνει στο γράμμα του νόμου και δεν αποκλείεται να εγκυμονήσει μακροπρόθεσμα κινδύνους ασφάλειας δικαίου.

7. Προβληματισμό εγείρει η περίπτωση των δικαστικών γραμματέων και δικαστικών επιμελητών, καθώς αμφότεροι δεν λαμβάνουν γνώση του δυσφημηστικού περιεχομένου του δικογράφου που διαθέτουν στα χέρια τους, συνεπώς, δεν σχηματίζουν εκ των πραγμάτων κάποια δυσμενή άποψη[7].

8. Επιλογικά, αξίζει να αναφερθεί ότι το δικαστήριο συνειδητά επιλέγει μια σφαιρική θεώρηση όσον αφορά την εξέταση των δικαστικών προσώπων. Ο θεσμικός τους ρόλος και η προσωπική τους ταυτότητα δεν τελούν σε σχέση αλληλοαποκλεισμού, αντιθέτως αλληλοεπηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό και διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στην διαμόρφωση της αξιολογική κρίση τους.

---

[5] Έτσι και ΑΠ 420/2019, ΑΠ 487/2019, ΑΠ 641/2019, ΑΠ 987/2019.

[6] Παπαγεωργίου-Γονατάς Δ. Στυλιανός, ό.π. υποσημ. 4, σελ. 120 και Σπινέλλης Δ. Διονύσιος, *Ποινικό Δίκαιο-Ειδικό Μέρος-Εγκλήματα κατά της Τιμής Άρθρα 361-369 ΠΚ,* 4η έκδοση, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σελ. 36.

[7] Παπαγεωργίου-Γονατάς Δ. Στυλιανός, ό.π. υποσημ. 4, σελ. 119.